YOSHLARNING RUHIY RIVOJLANISHIDA OILAVIY MUHITNING PSIXOLOGIK TA'SIRI

Saydullayeva O'g'iloy
Karimboyeva Rayhona
Chirchiq davlat pedagogika universiteti San'atshunoslik, TSMG 26-1-guruh talabalari

D.E. Abduqodirova
Ilmiy rahbar: CHDPU Psixologiya kafedrasi o'qituvchisi
abduqadirovadilobarbonu@gmail.com
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.24454288

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarning ruhiy rivojlanishida oilaviy muhitning tutgan o'rni va psixologik ta'siri yoritilgan. Oiladagi o'zaro munosabatlar, ota-onaning farzand tarbiyasidagi ishtiroki, mehr-muhabbat, o'zaro hurmat va psixologik qo'llab-quvvatlashning yoshlar shaxsiyati shakllanishiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, nosog'lom oilaviy muhit, nizolar va e'tiborsizlikning yoshlarning hissiy holati hamda ijtimoiy munosabatlariga salbiy ta'siri ochib berilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, oilaviy muhit, ruhiy rivojlanish, psixologik ta'sir, ota-ona, tarbiya, hissiy barqarorlik, shaxs shakllanishi.

Kirish

Insonning shaxs sifatida shakllanishi va ruhiy rivojlanishi murakkab jarayon bo'lib, bu jarayonda oila eng muhim ijtimoiy-psixologik muhit hisoblanadi. Bola dunyoni dastlab oilasi orqali anglaydi, atrofdagilar bilan munosabat o'rnatishni, o'z his-tuyg'ularini ifodalashni va turli vaziyatlarga munosabat bildirishni oilada o'rganadi. Shu sababli oiladagi psixologik muhit yosh avlodning nafaqat tarbiyasiga, balki uning ruhiy salomatligi, xarakteri, dunyoqarashi va kelajakdagi hayotiy qarashlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda yoshlarning ruhiy rivojlanishi masalasi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki axborot oqimining kuchayishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi, ta'lim va jamiyatdagi turli talablar yoshlarning hissiy holatiga muayyan darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda oila yoshlar uchun ishonch, himoya va ruhiy barqarorlik manbai bo'lib xizmat qilishi lozim.

Asosiy qism

Oilaviy muhit deganda oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar, o'zaro muloqot, mehr-muhabbat, hurmat, ishonch, mas'uliyat va kundalik hayotdagi psixologik munosabatlar majmui tushuniladi. Ushbu muhitning sog'lom yoki nosog'lom bo'lishi yoshlarning o'ziga bo'lgan munosabati, boshqalar bilan muloqoti va hayotiy qiyinchiliklarni yengib o'tish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Oilada mehr va e'tibor ko'rib ulg'aygan yoshlar, odatda, o'zlarini qadrlangan va himoyalangan his qiladilar. Bunday munosabat ularning o'ziga ishonchini mustahkamlash, mustaqil fikrlash va ijtimoiy munosabatlarda faol bo'lishiga yordam beradi. Aksincha, doimiy tanqid, kamsitish, qo'pollik va befarqlik hukm suradigan oilalarda yoshlarning o'ziga bo'lgan ishonchi pasayishi, xavotir va ruhiy zo'riqish holatlari yuzaga kelishi mumkin.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Psixologik nuqtayi nazardan, ota-onaning farzand bilan muloqot qilish uslubi alohida ahamiyatga ega. Farzandning fikrini tinglash, uning his-tuyg'ularini tushunishga harakat qilish va muammolariga befarq bo'lmaslik sog'lom psixologik munosabatlarning asosini tashkil etadi. Ayniqsa, yoshlik davrida shaxs mustaqillikka intiladi, o'z qarashlarini shakllantiradi va hayotda o'z o'rnini topishga harakat qiladi. Bu davrda ota-onaning haddan tashqari qattiqqo'lligi yoki aksincha, nazoratsiz munosabati turli psixologik qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

Oilaviy muhitning yoshlar ruhiyatiga ta'sirini bir necha yo'nalishda ko'rish mumkin. Birinchidan, oiladagi mehr-muhabbat va qo'llab-quvvatlash yoshlarning hissiy barqarorligini shakllantiradi. Ikkinchidan, ota-onaning xulq-atvori va o'zaro munosabatlari farzand uchun ijtimoiy namuna vazifasini bajaradi. Uchinchidan, oilada shakllangan muloqot madaniyati yoshlarning tengdoshlari, o'qituvchilari va boshqa insonlar bilan munosabatlariga ta'sir ko'rsatadi. To'rtinchidan, oiladagi ishonch muhiti yoshlarning muammolarini yashirmasdan, ota-onasi bilan ochiq muhokama qilishiga imkon yaratadi.

Oilada yuzaga keladigan nizolar ham yoshlarning ruhiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillardan biridir. Ota-onalar o'rtasidagi tez-tez takrorlanadigan kelishmovchiliklar, o'zaro hurmatsizlik va tajovuzkor munosabatlar farzandlarda xavotir, tushkunlik, o'zini aybdor his qilish kabi kechinmalarni yuzaga keltirishi mumkin. Ayrim hollarda bunday vaziyatlar yoshlarning jamoadan uzoqlashishi, muloqotga kirishishda qiynalishi yoki tajovuzkor xatti-harakatlarni namoyon etishiga sabab bo'ladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, sog'lom oilaviy muhit faqat moddiy farovonlik bilan belgilanmaydi. Oilada iqtisodiy imkoniyatlar yuqori bo'lishi mumkin, biroq o'zaro mehr, ishonch va tushunish yetishmasa, bu holat yoshlarning ruhiy ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi. Shu bois oilaviy tarbiyada moddiy ta'minot bilan bir qatorda ma'naviy-psixologik qo'llab-quvvatlashga ham katta e'tibor qaratish zarur.

Yoshlarning ruhiy rivojlanishida ota-onaning shaxsiy namunasi ham muhim ahamiyatga ega. Farzandlar ko'pincha kattalarning nasihatlaridan ko'ra ularning kundalik xatti-harakatlaridan ko'proq ta'sirlanadilar. Oilada muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish, bir-birining fikrini hurmat qilish, mas'uliyat va sabr-toqat namunasini ko'rsatish yoshlarning ijobiy xulq-atvorini shakllantirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ota-onalar yoshlarning qiziqishlari, qobiliyatlari va individual xususiyatlarini hisobga olishlari lozim. Har bir yoshning xarakteri, hissiy ehtiyojlari va rivojlanish sur'ati turlicha bo'ladi. Shu sababli barcha farzandlarga bir xil talab qo'yish yoki ularni boshqa tengdoshlari bilan taqqoslash maqsadga muvofiq emas. Yoshlarning yutuqlarini e'tirof etish, xatolarini esa kamsitmasdan tushuntirish ularning o'z imkoniyatlariga ishonchini oshiradi.

Oilaviy muhitni sog'lomlashtirishda quyidagi psixologik yondashuvlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- Farzandlar bilan muntazam va samimiy muloqot qilish.
- Ularning fikr va his-tuyg'ularini hurmat qilish.
- Oilaviy muammolarni o'zaro tushunish va kelishuv asosida hal etish.
- Yoshlarning mustaqil qaror qabul qilishiga imkon yaratish.
- Ularning qiziqishlari va qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash.
- Oilada sog'lom psixologik muhit va o'zaro ishonchni mustahkamlash.

Ushbu yondashuvlar yoshlarning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va mustaqil shaxs sifatida shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oilaviy muhit yoshlarning ruhiy rivojlanishida muhim o'rin tutadigan asosiy omillardan biridir. Oilada mavjud bo'lgan mehr-muhabbat, o'zaro hurmat, ishonch va psixologik qo'llab-

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

quvvatlash yoshlarning o'ziga ishonchi, hissiy barqarorligi hamda ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Aksincha, oiladagi doimiy nizolar, e'tiborsizlik va salbiy munosabatlar yoshlarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuning uchun ota-onalar farzand tarbiyasida nafaqat ularning moddiy ehtiyojlarini ta'minlashga, balki ruhiy va hissiy ehtiyojlarini tushunishga ham e'tibor qaratishlari zarur. Har bir yosh oilada o'z fikrini erkin bildira oladigan, tinglanadigan va qadrlanadigan shaxs ekanini his qilishi lozim. Zero, sog'lom oilaviy muhitda shakllangan shaxs kelajakda jamiyatning faol, mas'uliyatli va ma'naviy yetuk a'zosi bo'lib voyaga yetadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
2. Bowlby, J. (1988). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. Basic Books.
3. Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. Child Development, 37(4), 887–907.
4. Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Harvard University Press.
5. G'oziyev, E. G'. (2010). Umumiy psixologiya. Toshkent.
6. Karimova, V. M. (2002). Psixologiya. Toshkent: Sharq.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.